

lets over het gebruik van het heilig avondmaal, bijzonder voor mingeoefenden.

<https://hdl.handle.net/1874/350909>

geu 12

I E T S
O V E R H E T G E B R U I K
V A N H E T
H E I L I G A V O N D M A A L ,
B I J Z O N D E R V O O R
M I N G E O E F E N D E N .

ACHTSTE DRUK.

TE ROTTERDAM,
bij M. WIJT & ZONEN,
Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.
1835

No. XII.

1852
 OBERSTADT
 1852
 HILF LÄNDLICH
 1852
 NACHSTADT

1852
 1852
 1852

1852

VOORBERIGT.

Gecommitteerden van het Nederlandsche Zendinggenootschap, tot het opstellen, verzamelen en uitgeven van kleine Stukjes, ter bevordering van Evangelische kennis en godzaligheid, ook bij mingeoefenden; — namelijk:
R. J. VAN DER MEULEN, B. VAN MARKEN,
J. CLARISSE, A. L. M. Phil. et Theol. Doct.
en Prof., A. DE VRIES, L. EGELING,
J. C. VORSTMAN, R. ADRIANI, *Predikanten te*
Amsterdam, Hoorn, Leyden en Rotterdam;

overeenkomstig hun ambt en hunne bediening, dat oogmerk gaarne willende bevorderen, en in uitzigt op des Heeren medewerkenden zegen, bieden het nevensgaande Stukje hunnen landgenooten aan; erkennende intusschen geene uitgave voor echt, dan welke door eenen hunner, of door de drukkers dezès, onderteekend is.

M. Wijn Stonen

Mijne vrienden! Ik vind mij opgewekt, om eens met u te handelen over het heilig Avondmaal en deszelfs gebruik. Het is toch eene zoo aandoenelijke, gewigtige, voor den christen zalige plegtigheid — eene plegtigheid, welke ons zoo veel van 's Heilands liefde doet kennen, zoo leerzaam, geloofsversterkend, en tevens zoo eenvoudig is. Dan, helaas! eene plegtigheid, die door de meeste christenbelijders zoo weinig begrepen en overeenkomstig het oogmerk behandeld wordt; waaromtrent de misvattingen zoo veelvuldig, de dwalingen zoo schadelijk, de veroordeelen zoo hardnekkig, de zorgeloosheid en onverschilligheid zoo groot bevonden worden, ook in onzen tijd, onder allerlei standen van menschen, maar ook bijzonder bij mingeoefende lieden, dat iets ter onderrigting en bestuur in dezen, mij niet overbodig, maar zeer gepast voorkomt.

Ei laat dan mijne eenvoudige, maar met een deelnemend hart geschrevene woorden door u aandachtiglijk gelezen en ernstiglijk overwogen worden.

Oordeelt zelve, of ik geene reden heb om zoo te spreken? In sommige plaatsen gaat bijkans elk ten Avondmaal, maar zoo ligt-

zinnig, met zoo weinig eerbied, indruk en uitwerking, dat Heidenen! wanneer zij er bij tegenwoordig waren, zich er over zouden ergeren. Aan andere oorden vervalt men tot het tegenovergestelde uiterste. De tafel des Heeren blijft bijna ledig, en het verjaard vooroordeel der vroegere eeuwen, hetwelk in oude tijden allen die het Nachtmal niet konden gebruiken, van de bijwoning dezer plegtigheid verwijderde, houdt dermate stand, dat men, voor het aangaan van dezelve, de openbare Godsdienst verlaat: ja, zoo algemeen en met zulk een gedruis, dat de weinige overgeblevene hunne aandacht verliezen en het de gedaante heeft, als of men aan Jezus geen deel wilde hebben. Hoe velen, die slechts *uit gewoonte* ten Avondmaal gaan, of *uit gewoonte* zulks nalaten, omdat vader en grootvader gezien hebben, zonder te onderzoeken, wat in deze hun pligt zij! Hoe velen, die aan 's Heeren tafel komen, om daarmede hunne zonden genoeg te doen en dan te vrijer voort te zondigen, om zich van zonden, met welke zij beschuldigd worden, te zuiveren voor het oog der menschen, of om den Leeraar te behagen, of eene vertooning van vroomheid te maken! Hoe vele anderen, die slechts eenmaal, na het afleggen van hunne belijdenis, ten Nachtmal

komen, als of dit voor hun gausche leven genoeg ware, of die deze plegtigheid veronachtzamen, omdat zij geen nachtmaalskleed hebben, te jong in jaren zijn, of omdat anderen te hoog van hen zouden denken! Doch verre de meesten, omdat zij geenen lust hebben om tot eer van Christus te leven, die liever de wereld en de zonde dienen, en bang zijn, dat hun geweten door het Avondmaal te veel ontrust zou worden!

Zijn er niet, die voor het Avondmaal hunne weken of dagen van afzondering houden, in welke zij zich verpijnigen met het lezen van ernstige boeken, het staken van vloeken, zweren, spelen enz., en zoodra het Avondmaal voorbij is, op nieuws gaan tot hunne oude levenswijs? Ontbreekt het zelfs aan gemoedelijke godvreezende menschen, die, uit gevoel van hunne zonden, omdat zij zich van hun geloof en bekeering niet kunnen verzekeren en meenen, dat zij zonder die verzekering niet ten Avondmaal mogen gaan, zich van die plegtigheid onthouden en anderen, die zij voor onbekeerden houden, daarvan aftrekken, of die zoo bekommerd en wanhopig derwaarts naderen, als of zij den berg Horeb moesten beklimmen? Ô Hoe velen, die aan de tafel slechts aan de wijze hunner bekeering, aan hunne afwisselende gemoedsaandoeningen, maar niet

aan Christus denken, op buitengewone ontdekkingen van Gods Geest wachten, en, wanneer zij niets daarvan ondervonden hebben, achterna klagen, zich een oordeel te hebben gegeten en gedronken!

Gij ziet dus, hoe noodig het zij, dat wij eens opzettelijk over dit gewichtig stuk nadenken. Welaan laat mij u, met de hulpe Gods, daartoe aanleiding geven. Ik wil.

I. *In de eerste plaats* u uit des Heeren Woord herinneren, wat de *aard* en het *oogmerk* des Avondmaals zij, opdat gij daar door het ongegronde en verkeerde van diergelijke begrippen, als ik boven heb opgenoemd, van zelf moogt bemerken.

II. Ik zal, *ten tweede*, u trachten aan te toonen, *wie* al *verplicht* zijn ten Avondmaal te gaan, en hoe dit, niet slechts een *pligt*, maar zelfs ook een groot *voorregt* zij, waardoor vele voorwendselen zullen wegvallen.

III. Ik zal *ten derde*, u onder het oog brengen, *hoe* men ten Avondmaal moet gaan, zal men het tot Gods eer en zijne zaligheid gebruiken, en tevens u daartoe den weg aanwijzen.

IV. Om eindelijk, *ten vierde*, nog eenige gemoedskwellingen weg te nemen en bedenkingen op te lossen, die bij dezen en genen nog mogten overgebleven zijn.

I. Onze Heer Jezus Christus zat met zijne Apostelen aan den maaltijd, in den laatsten avond zijnes levens, in het huis van eenen zijner vrienden te Jeruzalem. Die maaltijd was de Joodsche Paaschmaaltijd, door God oudtijds ingesteld tot eene jaarlijksche gedachtenis van de wonderdadige verlossing der Israëlieten uit de slavernij van Egipte. Dat feest viel juist toen in, terwijl de Heer Jezus zich aan hetzelfde niet konde onttrekken, dewijl Hij een Jood was, en de schaduwwachtige instellingen van Mozes nog niet waren opgeheven. Hij wist door zijne alwetendheid, dat het uur van zijn lijden en sterven aanstaande was, voorzeide dit aan zijne leerlingen, vertroostte en bemoedigde hen daartegen, ja Hij was zoo kloekmoedig, dat Hij naar het gebruik van het Pascha, nog zingen konde. (1) Toen Hij nu, met zijne jongeren matiglijk van het Paaschlam gegeten en van den wijn gedronken had, stelde Hij eene plegtigheid in, welke het *Avondmaal of Nachtmaal* genoemd wordt, omdat het de gedaante van een maaltijd had, en de Heer Jezus het in den *avond of nacht* verordende. Hij nam namelijk van het Paaschbrood, hetwelk voor handen was, zegende hetzelfde, denklijk door een kort gebed of dankzegging tot God, ter afzondering dezer

(1) Matth. XXVI: 30.

spijze, vervolgens brak Hij dit brood in zoo vele stukken, als er gasten waren, gaf elk eene bete zeggende: *neemt, eet, dat is mijn ligchaam, hetwelk voor u gegeven en gebroken wordt, doe dit tot mijne gedachtenis*. Desgelijks nam Hij vervolgens den beker, met wijn gevuld, dankte God met een kort gebed en zeide: *deze wijn is het bloed des Nieuwen Verbonds, het bloed, dat voor u vergoten wordt en voor velen, ter vergeving der zonden, doet dat, zoo dikwijls als gij dien zult drinken, tot mijne gedachtenis (1)*.

Ziedaar, beminde lezer! hoe eenvoudig, maar te gelijk aandoenlijk en verheven de instelling en het onderrigt van onzen Heer omtrent het Avondmaal is. Wij zien er duidelijk uit, zoo wel wat deze plegtigheid beteekent, als tot welk einde dezelve is verordend. Vergun mij uwe aandacht, zoo zal ik het u nader uitleggen.

De teekenen van het Avondmaal zijn brood en wijn, en die zijn (gelijk onzen Heer zegt) zinnebeelden van zijn ligchaam dat voor zondige menschen aan het kruis verbroken, door God daartoe overgegeven is, en van zijn bloed tot hetzelfde oogmerk gestort, waardoor het Nieuwe Verbond werd

(1) Matth. XXVI: 26, 27, 28. Marc. XIV: 22, 23, 24. Luc. XXII: 19, 20. 1 Kor. IX: 23, 24.

ingewijd en de bedeeling des Ouden Verbonds afgeschaft. Dat *brood* moest juist *gebroken* worden en de *wijn* *ingeschonken* zijn, omdat deze handeling eene afbeelding is van de verbreking van Christus ligchaam en de vergieting zijnes bloeds, met één woord, van zijn bitter lijden en sterven; en zoude dan ook het *overgeven* van het brood en den wijn aan de gasten geene beteekenis hebben? Zoude dat niet aanduiden, dat Christus het heil door zijn lijden en sterven zoo waarlijk aan zondaren voorstelt en geeft, als hun het brood en de wijn worden medegedeeld? Zouden het *aannemen*, *etan* en *drinken* van brood en wijn door de dischgenooten niet eene zinnebeeldige verklaring zijn, dat zij den gekruisten Christus aannemen door het geloof tot hunne regtvaardiging voor God? 't Is zoo, de Zaligmaker zegt het niet uitdrukkelijk, maar wij kunnen het echter uit hetgeen Hij van het brood en den wijn zegt afleiden; en het komt zoo zeer met den aard der Evangelie-prediking overeen, dat men niet dwalen zal, wanneer men zich de zaak in diervoege voorstelt.

Vraagt gij nu: *tot welk een einde deze plegtigheid moet dienen?* ik antwoord: Ofschoon wij er zeer ver af zijn, om die alleenlijk voor eene lenze des Christendoms, en voor niets meer te houden, moeten wij

echter, indien wij naar den Bijbel onze gedachten willen regelen, het hoofddoel des Avondmaals stellen in de *gedachtenisviering* van Jezus lijden en sterven, terwijl al het andere, hetwelk men met grond daaromtrent gelooft, uit deze bron alleen moet worden afgeleid. De gedachtenis aan Christus dood is dan geene bijzaak, maar de hoofdinhoud des Avondmaals; van daar, dat onze Heer die plegtigheid oogenblikkelijk liet volgen op het laatste gebruik van het Joodsche Pascha, om daardoor, zoo het schijnt, te kennen te geven, dat men even plegtiglijk onder het Nieuw Verbond, zich zijn lijden en sterven zou vertegenwoordigen, als de Jood, onder het Oude Verbond, zich de omstandigheden van Israëls uittogt uit de Egyptische slavernij moest herinneren: ja, dat de Christen nog veel meer reden had, om God te danken voor de geestelijke verlossing, uit de dienstbaarheid der zonden en des duivels, dan Israël, voor de verlossing onder Mozes, aan deszelfs voorouders geschonken. Ja, dat alles hier afdoet is, dat Christus zoo uitdrukkelijk zegt: *doet dat tot mijne gedachtenis!* en Paulus: *verkondigt, belijdt den dood des Heeren* (1), zonder een ander oogmerk op te geven. En nu spreekt het immers

(1) 1 Kor. XI: 24, 26.

van zelve, dat zij, die tot een ander oogmerk ten Avondmaal komen, of daar wat anders doen, dan aan Christus dood te gedenken, kwalijk handelen en geene vrucht van het Avondmaal kunnen hebben; gelijk ook die, welke daar komen om van de menschen gezien te worden, zich van hunne misdaden te zuiveren, of, om aan hunne gemoedsgestalte, godsdienstige werkzaamheden en bevindingen te denken; iets, hetwelk ten minste *daar* niet te pas komt, en niet zelden vele vrome menschen van het nut des Avondmaals berooft! Dit is dan het oogmerk des Avondmaals, dat men gedachtenis houde van Christus dood; maar wanneer wij nu verder nagaan, *op welke wijze* Christus wilde, dat men aan zijnen dood gedenken zoude, zullen wij zien, welke andere oogmerken des Avondmaals, men uit deze bron kan afleiden.

Het is toch klaar, dat de Heer Jezus met de woorden: *doet dit tot mijne gedachtenis* niet slechts zijn lijden en sterven bedoelde, maar ook de *beweegredenen* en oogmerken van dat lijden en sterven. Hij zeide toch: *dit brood is mijn ligchaam, voor u gegeven en verbroken. De wijn is mijn bloed, voor u en voor vele vergoten, tot vergeving der zonden! gedenkt daaraan!* Wij dan moeten aan Hem gedenken, niet alleen als aan

een braaf en goed man, die ongelukkiglijk aan zijn einde kwam, omdat men zijne braafheid miskende en zich door nijd en boosheid aan Hem vergreep, niet alleen als aan eenen martelaar der waarheid en deugd, die zijne leer en getrouwe prediking met zijnen dood moest bekoopen, en ons in leven en in sterven het beste voorbeeld van navolging gaf; maar als aan den Zoon van God, die de menschelijke natuur aannam, om in die menschheid de straf onzer zonden te dragen en Gods gerechtigheid voor ons te vervullen, die het geweldigste lijden, vrijwillig, voor ons onderging, uit zuivere liefde tot ons en ons geslacht, dewijl wij anders tijdelijk en eeuwiglijk het Goddelijk ongenoegen moesten ondervinden. Wij moeten aan Hem gedenken als aan het Zoenoffer in onze plaats, op wien de Heer alle onze ongerechtigheden deed aanloopen, als die door zijnen dood volkomenlijk voor ons heeft genoeg gedaan, door wiens striemen wij genezen zijn, die door zijnen dood ons met God verzoend en in de gunst des Hemelschen Vaders hersteld, den dood voor ons verwonnen en alles voor ons verworven heeft, hetwelk wij, zondaren, noodig hadden om zalig te worden.

Ziet! tot zulk eene gedachtenis zijnes lijdens en stervens heeft Christus het *Avond-*

maal verordend, waaruit nu duidelijk blijkt, dat Hij door hetzelfde onze aandacht op zijne genoegdoening en heilverdiensten voor ons wilde vestigen, ons geloof in Hem versterken, onze liefde tot Hem aanvuren, ons naauw aan Zijne dienst verbinden, en tot liefde jegens elkander opwekken. Ziedaar eenige oogmerken, die in het hoofddoel, *doet dit tot mijne gedachtenis*, begrepen zijn.

Hij wil onze aandacht door het Avondmaal vestigen op de genoegdoening door Hem te wege gebragt. Wij zagen toch, dat het niet zijn lijden en sterven in het afgetrokkene was, hetgeen hij ter overdenking aanbeval, maar zijn verzoenend lijden en sterven, zijn bloed vergoten tot vergeving der zonden: o hoe treffend en aandoenlijk wordt dit ons door het Avondmaal afgebeeld! wij eten Christus verbroken ligchaam en drinken zijn voor ons vergoten bloed, en be-
tuigen daarmede, dat onze ziel zonder dat vleesch en bloed zoo weinig kan leven en welvaren, als ons ligchaam zonder spijs en drank. Wij nemen brood en wijn aan als onderpanden, dat wij door Christus tusschenkomst, met God verzoend zijn en zalig worden; verklaren dus, van alles buiten Christus zoendood af te zien, om alleen in zijnen dood ons leven te zoeken. Dit is het oogmerk des Avondmaals; en hoe-

zeer dwaalt hij dan van het regte spoor, die niet als een onwaardig zondaar, maar ingenomen met zijne deugden, ten Avondmaal nadert, en daar zijne eigene gerechtigheid voor God zoekt op te rigten, of die ligtzinnig, gedachteloos, en zonder indruk van het belang, hetwelk hij bij Jezus zoendood heeft, zich onder de dischgenooten voegt!

Ik zeide, *ten tweede, dat Christus door het Avondmaal ons geloof wilde versterken.* Trouwens, hoezeer is de gedachtenis-oefening zijnes lijdens daartoe geschikt! Als wij aan het Avondmaal denken, hetwelk door alle eeuwen heen, tot op onzen tijd heeft stand gehouden, ondanks alle menschelijke vonden en veranderingen, dan wordt de minste aanleiding, om aan de waarheid en Goddelijkheid van Jezus leer te twijfelen, weggenomen, hoeveel te meer dan, als de verbeelding het verstand te hulp komt, en wij in gebroken brood en ingeschonken wijn den Verlosser aan het kruis zien hangen. Dit niet alleen, maar, gelijk de Zaligmaker zich en zijne Apostelen, in den laatsten nacht zijnes levens, tegen de aanstaande beproeving, in welke zij komen zouden, versterkte en bemoedigde, door het gebruik des Avondmaals, zoo wordt de christen, nog heden ten dage, bevestigd in zijn

geloofs-vertrouwen op Christus, in zijn geloof aan de vergeving der zonden en eeuwige zaligheid, door zijnen Heer voor hem verworven, wanneer hij de onderpanden van dit heilgoed in brood en wijn zich ziet toedienen, met de betuiging, *Mijn ligchaam voor u verbroken; Mijn bloed voor u vergoten.* Hoe nuttig dan voor des christens vertroosting, wanneer hij dikwijls ten Avondmaal nadert, zijne aandacht op de teekenen vestigt en zich wacht voor alle verstrooijingen des geestes, die hem van het hoofddoel des Avondmaals afleiden! Hoe verkeerdelijk handelt hij zelfs dan, wanneer hij zich toegeeft in anders nuttige bespiegelingen, doch die bij het Avondmaal minder te pas komen, of zijne versterking des geloofs van buitengewone inspraken des Geestes verwacht, daar Gods Geest hem *mildelyk* door de teekenen des Avondmaals wil opleiden en versterken.

En, (opdat ik het overige kortelyk te zamen trekke) hoe duidelyk zien wij in die gewijde plegtigheid het oogmerk om onze liefde tot Christus aan te vuren, ons naauw aan zijne dienst te verbinden en ons tot liefde jegens elkander op te leiden! Wat kan toch onze liefde tot Christus meer ontsteken, dan wanneer wij ons aan het Avondmaal vertegenwoordigen, de liefde,

waarmede Christus ons heeft lief gehad, toen Hij zich voor ons ten slagtoffer over gaf? Wat ons meer aan zijne dienst verbinden dan de overweging van den duren prijs, tot welken hij ons tot zijne dienstknechten wilde koopen? Wat ons in den strijd meer bemoedigen dan zijn worstelwerk vol be-naauwdheid en angst, in hetwelk Hij voor ons en ons ten voordeele de volkomenste overwinning behaalde? Wat onze hemelsgezindheid meer opwekken, dan Hem, om de vreugd, hem voorgesteld, het kruis te zien verdragen en de schande verachten? Wat ons tot vergevingsgezindheid en liefde des naasten meer dringen, dan het voorstel van de liefde, welke hij jegens zijne vijanden, ons, onwaardige zondaren, betoonde? Hoe ijskoud van hart moet hij niet zijn, die bij het Avondmaal niets daarvan gevoelt, en aan deze plegtigheid deel neemt zonder berouw over zijne zonden, zonder verbindtenis van zichzelyen aan Christus dienst, zonder lust om voor Hem te leven, of met een onverzoenelyk hart jegens zijne medechristenen?

Velen uwer zullen dit toestemmen, maar vervallen tot een ander uiterste, komen bijna nooit ten Avondmaal en denken dat zij nu weldoen. Dan ook gij, die nooit komt, of u onder alle voorwendzelen aan Christus

instelling onttrekt, gij bezondigt u zwaarlijk. Dat zal u van zelve blijken bij het *tweede deel* mijner verhandeling, waartoe ik thans overga.

II. Om u namelijk aan te toonen: *wie al verpligt zijn ten Avondmaal te gaan, en hoe dit niet alleen een pligt maar ook een groot voorregt zij.*

Wie zijn al *verpligt* ten Avondmaal te gaan? Ik zal u wedervragen *wie* zijn al verpligt andere bevelen van den Zaligmaker te volbrengen, zijn woord te hooren, Hem te aanbidden en op Hem te vertrouwen? Gij antwoord: wel! *elk christen*, aan wien het Evangelie verkondigd wordt en die zalig zijn of worden wil. En nu weet gij ook, *wie* er ten Avondmaal behoort te gaan, *elk christenbelijder*, die daartoe in de gelegenheid is, en zoo dikwijls God hem daartoe in de gelegenheid stelt. Ongedoopten, en die geene belijdenis gedaan hebben, kunnen nog daarvan geen gebruik maken. Dit verbiedt de christelijke verordening, omdat men niet alleen gedoopt moet zijn, maar ook in de christelijke leer onderwezen en de verbindtenis van zijnen doop door belijdenis, zelf vrijwillig moet hebben bevestigd, zal men hem voor een lidmaat der christelijke gemeente kunnen erkennen. Menschen, die aan openbare ergerlijke zonden schuldig staan,

en door hunne woorden en levenswijze anderen ontstichten, moeten zich eerst bekeeren, voor dat zij ten Avondmaal mogen gaan, of door de opzienders der gemeente mogen worden toegelaten, opdat Gods verbond niet ontheiligd, en de toorn Gods over de gansche gemeente niet ontstoken worde (1). Maar anders mag niemand zich van het Avondmaal des Heeren onttrekken. Ja zelfs dezulken, die zoo even zijn opgenoemd en door hunne onkunde of ergelijke zonden van het Nachtmaal geweerd worden, zijn ten duurste verplicht, die beletselen door het doen van belijdenis en verbeteren van hun leven weg te nemen om vervolgens ten Avondmaal te kunnen gaan. De Apostel Paulus zegt: *de mensch* dat is zooveel als, elk christenbelijder, *beproeve zichzelven, en ete alzoo van het brood, en drinke van den drinkbeker* (2), ten bewijze, dat elk hiertoe ten duurste verplicht is; Ja Christus heeft gezegd: *doet dit tot mijne gedachtenis* (3). En, zal dan een christenbelijder eenig voorwendsel kunnen vinden dat hem grond kan geven, om, met een goed geweten, zich aan Christus instelling te onttrekken? Maakt een verwaarloozer van dien plicht zich niet schuldig aan de grootste on-

(1) Heid. Katechismus vrage 82.

(2) 1 Kor. II: 28. (3) Luc. XXII: 19.

gehoorzaamheid, wat zeg ik, aan de afschuwelijkste ondankbaarheid? Verklaart hij niet, bij zijn terugblijven: « Ik heb geen lust, Heer Jezus! om van uwen dood gedachtenis te vieren, ik heb u niet lief, ik stel geen belang in uw kruislijden en sterven, ik schaam mij, door die plegtigheid te vertoonen, dat ik mijne zaligheid bij u zoeke, ik wil geen deel aan u hebben. » En is dat niet, met andere woorden, een verloochenen van den eenigen Zaligmaker Jezus Christus, waardoor men zich op den hals haalt, *dat men het leven niet zien zal en de toorn Gods op ons blijft?* of hetgeen de Zaligmaker eens zeggen zal: *deze mijne vijanden, die niet gewild hebben, dat ik over hen Koning zoude zijn, brengt ze hier en slaat ze dood* (1).

En evenwel zijn er nog zoo vele menschen, gelijk ik in het begin mijner verhandeling zeide, die niet alleen het heilig Avondmaal gedurig verzuimen, maar zelfs zoo spreken, als of zij groot gelijk hadden. En wat zeggen zij? Zij zeggen: » Het Avondmaal is alleen ingesteld voor diegenen, welke van hun geloof en bekeering verzekerd zijn. *Men mag het brood der kinderen niet nemen, om het den hondkens voor te werpen. Tot den goddeloozen zegt God: wat hebt gij mijne inzettingen te vertellen*

(1) Joh. III: 36. Luc. XIX: 27.

en neemt mijn Verbond in uwen monde? die onwaardiglijk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelven het oordeel. De Sacramenten dienen om het geloof te versterken, niet om het hetzelfde te werken." Dit heeft in den eersten opslag eenigen schijn, ofschoon men zich verwonderen en bedroeven moet over de verharding van zoo vele naamchristenen, die, zonder eenig gevoel of leedwezen, durven belijden, dat zij nog ongeloovig en onbekeerd zijn, ja de verschrikkelijkste bedreigingen van Gods woord op zichzelven en hunnen toestand kunnen toepassen, als of zij tot het ontvlieden van de helsche verdoemenis niet meer te doen hadden, dan van het Avondmaal weg te blijven. Maar men behelpt zich dan met: *ik kan mijzelven toch het geloof en de bekeering niet geven, mijne verdoemenis zal toch zoo zwaar niet zijn, als wanneer ik onbekeerd ten Avondmaal kwame.*" En dus verkrijgt God eindelijk van alles de schuld, als of men een levenloos beeld, geen redelijk schepsel ware, als of een onherroepelijk noodlot den mensch tot de eeuwige verdoemenis bestemd had. Welk eene goddeloosheid! welk een onverstand! welke eene verharding! op uw sterfbed zal u geweten u overtuigen; dat gij niet *wildet*, dat gij boosaardig Gods raad tegen uzelf ver-

worpen hebt, en u de eeuwige verdoemenis door moedwillig ongeloof hebt op den hals gehaald. Dan, ik wend mij tot u, gemoedelijk christen! die niet zoozeer een voorwendsel opzoekt om u van het Avondmaal te onttrekken, als wel derwaarts niet *durft* naderen, omdat gij laag van uw geloof en uwe bekeering denkt. Overweeg eens aandachtiglijk, wat er zij van uwe bedenkingen, of dezelve wel in Gods Woord gegrond zijn! of zij niet veeleer op verkeerde opvattingen steunen? Ja, of gij niet dikwerf zelf zwarigheden opzoekt om uw heimelijk ongeloof in de hand te werken? met één woord, of uw geheel gemoedsbestaan niet veel van eigenwaan en eigendunkelijke godsdienst moet gereinigd worden, zal hetzelfde overeenstemmen met den eisch van het eenvoudig Evangelie? Ei! laat u beter onderrigten! de zaak is immers van het grootste gewigt? Gij be-roept u op de oude boeken en godvruchtige leeraars, maar stelt daartegen die godvreezende leeraars en boeken, die u anders onderwijzen. Aan welke zult gij nu u houden? Aan die alleen, welke overeenkomen met de leer van Gods heilig Woord. Alle menschen zijn toch feilbaar en leugenachtig op God alleen kan men staat maken (1).

(1) Jesaja VIII: 20. Hand XVII: 11. Rom. IV: 7.
Gal I: 8.

Gij beroept u mogelijk op den Heidelberg-
schen Katechismus en het Avondmaals-Formu-
lier, maar, om niet te zeggen, dat ook
deze al hun verbindend gezag van Gods
Woord ontleenen, gelijk de Nederlandsche
Geloofs-Belijdenis zelve erkent (1), zoo
passen de uitdrukkingen, daarin voorkomen-
de, en welke u terug houden, niet op uw
geval, dewijl zij opgesteld zijn in eenen
tijd, in welken over het stuk, dat u be-
zwaart, nog geen geschil was (2). Wij moe-
ten ons dan aan het Evangelie houden, en
dat sluit immers geene zondaren uit, maar noo-
digt en roept dezelve, om van Christus en
deszelfs volheid gebruik te maken? Het is on-
betamelijk (zegt gij) « *Het brood der kin-
deren te nemen en het den hondkens voor
te werpen.* » doch dat zeide Jezus niet tot
de Avondmaalgangers, maar alleen ter be-
proeving van het geloof eener heidensche

(1) Artikel 7.

(2) De Heidelbergsche Godgeleerden leeren, *Antw. 65*
niet meer dan, dat de Sacramenten *het geloof versterken*.
Zij ontkennen daarmede niet, dat zij ook *het geloof kun-
nen werken*; want in hetzelfde Antwoord zeggen zij, dat
de H. Geest *door de verkondiging van het Evangelie het
geloof werkt*, zonder dat iemand daaruit besloten heeft
dat, volgens den Katechismus, de prediking des Woords
het geloof niet zou *versterken*—en, wat het Avondmaals-
Formulier aangaat, in hetzelfde worden verstaan *door de
geloovigen, voor welke alleen Christus zijne spijze verordend
heeft*, onberispelijke christenbelijders in tegenstelling van
die ergelijke lieden, welke te voren worden opgenoemd.

vrouw, en toch sloeg Hij hare bede niet af, maar prees haar geloof, toen zij zeide: *ó Heer! de hondkens eten ook van de brokskens, die van de tafel vallen* (1) De plaats: tot den Goddelozen zegt God: *wat hebt gij mijne inzettingen te vertellen, en neemt mijn Verbond in uwen mond?* ziet op die, welke dat uit geveinsdheid en tot de onheiligste oogmerken doen, maar niet op dezulken, die over hunne zonden verslagen zijn, en er zich van willen bekeeren; want in den zelfden Psalm wordt zonder uitzondering gezegd: *Roept Mij aan in den dag der benaauwdheid; Ik zal er u uithelpen en gij zult Mij eeren* (2). Het is zoo: de woorden van Paulus, *die onwaardiglyk eet en drinkt, die eet en drinkt zichzelven een oordeel*, hebben betrekking op het Avondmaal; maar er wordt immers door kundige uitleggers gedurig aangewezen, dat die uitspraak verklaard moet worden uit de God-ontëerende wijze, op welke de Korinthiërs het Avondmaal vierden? Zij gebruikten eerst aan de liefde-maaltijd den spijs en drank, en dat zoo onmatiglyk, dat zij beschonken ten Avondmaal kwamen (3). Is dat geen geheel ander geval: dan slechts van zijn geloof

(1) Matth. XV: 21-28. 1 Marc. VII: 24-30.

(2) Psalm L: 15.

(3) Ter opheldering dient, dat men, in de eerste christentijden, voor het gebruik des Avondmaals, gewone

en bekeering niet verzekerd te zijn? Gij wilt immers niet dronken, zonder eenige eerbied of indruk, ten Avondmaal komen? Eilieve mede-christenen! laat u dan niet langer slingeren door redenen en schriftuurplaatsen, die op uw Avondmaal houden niet toepasselijk zijn.

Ik zal nog meer zeggen. Het Avondmaal beteekent en verzegelt *niet*, dat de Avondmaalsgebruiker een waar geloovige is. Dat moet hij zelfs weten en uit andere gronden opmaken, maar het beteekent en verzegelt alleen, dat Christus zijn leven voor zondaren heeft overgegeven, en dat elk, die in hem gelooft, behouden wordt. Dat blijkt uit hetgene wij straks van den aard des Avondmaals gezegd hebben. Ei! zoekt dat onderscheid wel te vatten; het Avondmaal immers is eene bevestiging van het Evangelie en het Evangelie verzekert niemand van zijn geloof en bekeering, maar stelt hem alleen voor, hoe hij gelooven en zich bekeeren moet om zalig te worden. Hoe kwalijk doen dan de menschen, die aan het Avondmaal buitengewone dingen, en verzekering van hun geloof en bekeering wachten, dewijl het

maaltijden met elkander hield, welke *liefdemaaltijden* genoemd werden, omdat het oogmerk was met elkander gemeenzaam te verkeerren, en in de liefde tot elkander versterkt te worden. Men leest van die maaltijden in den brief van Judas, vs. 12.

Avondmaal nooit daartoe verordend is! Hoe onverstandig handelen zij die eerst willen weten, of zij ware geloovigen zijn, eer zij ten Avondmaal komen, daar zij als zondaren, die midden in den dood liggen, moeten naderen, om bij aanvang, of bij vernieuwing geloovig aan te nemen, dat Christus voor hen gestorven is tot bekeering en heiligheid! Hoort wat Jezus zegt: *die tot Mij komt zal Ik geenszins uitwerpen* (1).

Dan ik zeide straks, bij vele menschen is het maar een *voorwendsel*, waarmede zij zich behelpen om hun geweten te bevredigen, wanneer zij zeggen: ik moet eerst van mijn geloof en bekeering verzekerd zijn. God die hunne harten doorgrondt, weet dat zij geheel *andere* redenen hebben, waarom zij het Avondmaal verzuimen. Sommige gevoelen hunnen plicht en hebben er evenwel geene lust in. Het zal uit dien hoofde niet nutteloos zijn, wanneer ik nog een enkel woord bestede, om aan te toonen, *hoe groot het voorregt zij om aan het Avondmaal Christus dood te overdenken*. Wij moeten toch ten Avondmaal gaan, niet alleen, omdat Christus het beveelt, maar ook omdat het voor ons *heilzaam* is. De eerste Christenen stelden er te regt zoo veel prijs op, dat zij, ten tijde der vervolging,

(1) Joan. VI: 37.

het met gevaar hunnes levens, bij nacht en in spelonken vierden; en zullen wij dat voorregt niet waarden, omdat wij het in rust en veiligheid mogen genieten? Gewis, dan maakten wij ons waardig, dat God weder tijden van vervolging deed ontstaan, of anderzins ons door ziekte buiten de gelegenheid, stelde om het doodmaal Zijnes Zoons te vieren. Ei, Christenen! verzuimt dan deze instelling niet, stelt haar niet uit tot eene volgende gelegenheid. Gij weet niet, of gij dan nog leven zult, en het zult kunnen waarnemen. Gij beseft niet, welk heil gij versmaadt. Christus verbroken ligchaam en vergoten bloed in teekenen van brood en wijn te zien. ô Hoe geschikt, onder den Goddelijken zegen, om de ongevoeligste harten te treffen en op te leiden tot bekeering en zaligheid! Hem als zelve te hooren spreken: *dit is Mijn ligchaam voor u gebroken, Mijn bloed voor u vergoten!* o Hoe versterkende voor het geloof! hoe dienstig, om zoowel de wanhoop en ongevoelheid van zorgelooze zondaren, als de moed benemende bedenkingen van neergedrukte en over hunne zonden verslagene christenen te overwinnen.

Jesus en zijnes Vaders zondaarsmin te zien en te smaken. — o Hoe opwekkend om die liefde met wederliefde, dank en gehoor-

zaamheid te beantwoorden! Aan ééne tafel te eten en te drinken, gedenkende aan Hem, die geduldig leed, niet schold of dreigde, maar voor zijne vijanden bad! o Hoe geschikt, om alle haat en wrevel, met geduld onder de bezwaren, met vergeten en vergeven van des naasten beledigingen te verwisselen! zich door het gebruik des Avondmaals zoo plegtiglijk en voor het oog der wereld aan Christus te verbinden, hoe veel goeds moet dit nalaten, zelfs bij den afgedwaalden zondaar, welke dien indruk niet zoo ras kan verliezen, en door losbandige ongodsdienstige menschen niet wordt aangezocht, wanneer zij dat merken! Eindelijk, hoe wordt de hope op een eeuwig zalig leven door dit alles opgewekt, de vrees voor den dood verminderd en met een blij onderworpen verlangen naar de eeuwigheid, verwisseld! Kunt gij het dan nog van u verkrijgen, eene zoodanige instelling te verzuimen, zulk een heil te verwerpen? Wilt gij dan liever in uwe zonden blijven, en eeuwiglijk verloren gaan? Zult gij nu nog zeggen: « ik ben er te jong, te ongeschikt toe? Ik kan immers aan dat alles denken, zonder ten Avondmaal te gaan? Even als den goddeloozen koning Achaz, die het door God hem aangeboden teeken, ter versterking zijnes geloofs versmade (1). Zult gij den

(1) Jesaias VII: 12.

raad Gods tegen u zelve verwerpen, even als de Farizeën, die zich door Johannes niet wilden laten doopen (1)? Zult gij nu nog door deze redenen u niet laten overtuigen, zoo zullen zij ter uwer verantwoording strekken ten dage des oordeels, en gij zult door uw wegblijven van 's Heeren Avondmaal u een oordeel op den hals halen. Dan ik hope betere dingen van u.

III. *Gevoelt gij, hoezeer gij tot het Avondmaal verplicht zijt? Kom laat mij dan in de derde plaats u onder het oog trachten te brengen, hoe men ten Avondmaal moet gaan, zal men het tot Gods eer en zijne zaligheid gebruiken en tevens u den weg daartoe aanwijzen.*

Bepalen wij ons tot de voorbereiding voor het Avondmaal, het gebruik van hetzelfde, en de Nabetrachting.

I. *Men moet vooreerst zich tot het Avondmaal voorbereiden. Al leven wij altijd op de godvruchtigste wijze en onberispelijk, zoude dat echter noodig zijn, opdat het gemoed gestemd wierde tot het meer plegtig gedachtenis viere van Jezus dood, hoe veel te meer, daar wij zulke zondige menschen zijn, die door de zorgen en verstrooijingen dezer wereld zoo ligtelijk ingenomen en van Christus afgetrokken worden? De Apostel zegt daarom, de mensch beproeve zich-*

(1) Luc. VII: 30.

zelve — of, gelijk men het ook kan verklaren, *stelle zich beproefd*, dat is met andere woorden: *bedenke wat hij doen zal, bereide zich behoorlijk, en ete alzoo van het brood en drinke van den drinkbeker!* En waarin is nu deze *voorbereiding* gelegen?

Als ik spreek van *voorbereiding*, zullen sommige mogelijk denken, dat ik het oog heb op het bijwonen van de leerrede, die voor het Avondmaal ter voorbereiding gehouden wordt. Dit bedoel ik echter hier niet zoo zeer, ik spreek van de werkzaamheid des christens in het algemeen. Oudertusschen moet ik ten aanzien van het bijwonen der voorbereidingspreek aanmerken, dat sommige haar te hoog verheffen, andere haar te weinig waarden. Zij, die haar te hoog verheffen, durven niet ten Avondmaal gaan, wanneer zij die leerrede ter voorbereiding niet hebben bijgewoond. Dit is zeer dwaas en bijgeloovig; want de *voorbereiding* eenes christens bestaat niet in het aanhooren eener leerrede, maar in de verheffing zijner ziele tot God, niet in eene uitwendige openbare godsdienstige handeling, door menschelijk gebruik, met een goed oogmerk ingevoerd, welke men daarboven nog zeer onaandachtig, en zonder vrucht kan waarnemen, maar in de afzondering van zichzelf tot de viering van

Christus dood. Dan aan den anderen kant zijn er zulken, die deze leerrede en de openbare godsdienst, bij die gelegenheid te weinig waarden en ligtvaardig verzuimen. Ofschoon toch het bijwonen van dezelve geen volstrekt noodzakelijk werk voor het Avondmaal zij, is het echter eene zeer nuttige en opleidende zaak, dewijl de leeraar ons, bij die gelegenheid, onderrigt geeft, hoe wij ons moeten voorbereiden en de geheele godsdienst ten dien tijde, ons daartoe stemmen en opwekken kan. Ik zoude dan aanraden dezelve, zoo veel mogelijk, stiptelijk en met alle aandacht waar te nemen en, zoo men in dezen wettiglijk verhinderd wordt, de eene of andere goede leerrede te lezen zonder echter bijgeloovig daaromtrent te verkeeren (1). Maar de eigenlijke voorbereiding bestaat *vooreerst* daarin, dat men zich van uitwendige zonden, bij voorbeeld, van ongehoorzaamheid aan zijne ouders, van onmatigheid enz. bekeert, ook geschillen en twisten bijlegt, al is het ook dat men daartoe

(1) Ik zeg *goede leerreden*, omdat vele geschriften lezen, die op eenen wettischen, niet Evangelischen, toon gestemd zijn, en daardoor hen meer benadeelen, dan regt werkzaam maken. Daarover moeten minkundigen met verstandige godvruchtige leeraars raadplegen, eer zij iets lezen. Bijzonder durf ik aanprijzen HINLOPENS *leerredenen* bladz. 340 enz., en BROES, *peinzenden christen* 4de stukje, bladz. 38 enz. Onder de ouden vindt men veel schoons in SLUITERS *gezangen*.

de minste moet zijn, schoon men meent het regt aan zijne zijde te hebben, want Christus zegt: *Zalig zijn de Vredemakers, want zij zullen Gods kinderen zijn. En, zoo gy uwe gave op het altaar zult offeren, en gy wordt indachtig, dat uw broeder iets tegen u heeft, ga henen verzoen u eerst met uwen broeder en kom dan, en offer uwe gave* (1). Dit evenwel moet men daarbij in het oog houden, dat men tegelijk het voornemen moet hebben, om in de kracht van God, zich vervolgens van die uitwendige zonden te onthouden. Dit is het gebrek der zoodanigen, die voor het Avondmaal hunne dagen of weken van afzondering houden, dat zij, zoo ras het Avondmaal voorbij is, veelal des te geruster hunne vorige levenswijze hervatten, en daardoor toonen, dat het hun geen rechte ernst was, zich te bekeeren.

Ten tweede neme men eenigen tijd, om over zichzelf na te denken over zijne oorspronkelijke verdorvenheid, over zijne bijzondere zondige neigingen en driften, welke hem van anderen onderscheiden, over zijne dagelijksche verkeerdheden — men beproeve zich, als voor het oog van den alwetenden God, of men daarvan gevoel en indruk heeft, daarover smart en berouw gevoelt, hoe ver men het gebragt heeft in de gedurige opmerkzaamheid op de uitgangen

(1) Matth. V: 23, 24.

zijnes harten, in het waken, bidden en strijden tegen de eerste aanritseling der zonden, in het beheerschen en verloochenen van zichzelf, in het ontwijken der verzoeking, in het spoedig wederkeeren tot zijnen pligt na verstrooijing en afwijken, en in eenen hemelschgezinden wandel? — Ja, welke vorderingen men sedert het laatste Avondmaal heeft gemaakt, of men meer vooruit, — dan achteruit is gegaan? — Men vernedere zich voor God over zijne zonden, die men op deze wijze zich herinnert, drage zich aan zijne genade in Christus op, pleite op deszelfs heilverdiensten, en ruste niet, voor dat het beschuldigend geweten vertroost is geworden door het vernieuwd geloof aan het Evangelie, dat ook deze zonden, hoe zwaar en vele ook, om Jezus wil, vergeven zijn, om vervolgens dat in het Avondmaal bevestigd te zien. Men bidde om heiligheid, om kracht tegen de zonde, om bewaring in de verzoeking, en verbindte zich om vervolgens meer tot eer van Christus te leven, met een ernstig voornemen, om de *trage handen en slappe kniën op te rigten*.

Ziet zulke gemoedswerkzaamheden, gelijk zij altijd betamelijk en voordeelig zijn, komen meer bijzonder te pas, wanneer wij ons zullen begeven tot 's Heeren Avondmaal, hetwelk ons roept tot godvruchtige overdenking van 's Heilands dood, vernedering we-

gens onze zonden, geloofsoefening omtrent den Heer Jezus en verbindtenis van ons geheele hart aan zijne dienst. Eik nadenkende gevoelt dit, zonder dat ik meer woorden gebruike.

Ondertusschen wachte men zich in dat alles voor eigendunkelijke godsdienst, beuzelarij en poging om zijne eigene geregigheid op te rigten. Kan men het zonder benadeeling van zijn beroep schikken, dat men voor het Avondmaal, verstrooijende aardsche bezigheden uitstelle, om in het werk der voorbereiding niet gehinderd te worden, men zal er zich niet kwalijk bij bevinden; evenwel is er nergens bevel van. Derhalve behoort de broeder of zuster, welker omstandigheden dit niet toelaten, zich daarover niet te hekommeren. Hier geldt het gezegde van Paulus in een ander opzigt: *iemand is bij God aangenaam naar dat hij heeft, indien slechts de volvaardigheid des gemoeds daar is* (1), en men niet moedwillig de gelegenheid verzuimt. Ik zoude zelfs niet aanraden, geheele dagen en nog minder weken, alleen aan godsdienstige overdenkingen te wijden, wijdloopige boeken te lezen, en lange gebeden te doen. Onze aardsche betrekkingen en pligten gedogen zulk niet: onze zinnelijkheid kan zoo lang en achter elkander dat niet uithouden, men verkrijgt daardoor een wettische geest. Er

(1) 2 Kor. VIII: 12.

komt dan zoo ligtelijk *eene doode vlieg* van zelfzoeking en sijne hoogmoed, die de *kostelyke* zalf van onze godzaligheid doet stinken. Telkens aan God en onze bestemming te gedenken, gedurig, maar kort te bidden, onze aardsche bezigheden en onzondige genoegens geduriglijk met ernstige betrachtungen te verwisselen, komt mij voor niet alleen altijd, maar zelfs ook in de week voor het Avondmaal, meer nuttig voor onze geestelyke belangen te zijn en minder opzien bij andere te verwekken, dan zich langer achter elkander te willen afzonderen.

Met één woord, men wachte zich daarvoor, dat men op zijne gebeden en gemoedswerkzaamheden eenige prijs stelle, als of men beter en waardiger ware dan andere, tevens voor eigendunkelijke godsdienst, waardoor men zich *dien* tijd, *die* onthouding, *die* pligten voorschrijft, om op eene angstvallige en slaafsche wijze dezelve na te komen, voor het veroordeelen van anderen, die meerdere vrijheid nemen, voor het zoeken van menschen lof over zijne naauwgezetheid en het toonen van onvergenoegdheid en gemelykheid, wanneer men door onschuldige bezoeken en gesprekken, of door noodige bezigheden in zijne voorgenomene afzondering gehinderd wordt.

II. Wat nu *het gebruiken* van het Avondmaal betreft, men moet daar komen, niet, omdat men zich daartoe, als een geloovige

en bekeerde *boven anderen* gerechtigd acht, veel minder, omdat men zich door zijne voorbereiding dat heeft waardig gemaakt, of beter is dan anderen. *Die rijk in hunne oogen zijn worden daar ledig weggezonden en God wederstaat den hovaardigen, maar den nederigen, geeft hij genade* (1), maar men nadere als een arm en onwaardig zondaar, die door Christus daartoe geroepen, en met Petrus moet zeggen: *Heer! tot wien zoude ik henen gaan behalve tot U? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens* (2). En als wij regt vernederd en verslagen zijn over onze eigene zonden, beminde lezer! dan zullen wij aan de tafel niet op anderen zien of zeggen: «*komt die en die ongevoelige wereldling ook al ten Avondmaal?*» maar ons zelve voor een der voornaamste zondaars houden. Het spreekt van zelf, dat wij bij het gebruik des Avondmaals, zedig en ernstig moeten zijn, maar alle gemaaktheid, slorderigheid en luide zuchting en rieken naar geveinsdheid, en doen denken, dat men zich zelve zoekt te behagen, zijn dus een gruwel voor God, en ergelijk voor zijne gemeente. Het *hoofddoel* des Avondmaals (zagen wij) is het *gedenken aan Christus dood*. Wij moeten ons daartoe verledigen, ons te binnen brengen, hoe Jezus het Avondmaal instelde op den laatsten avond zijns levens. Hoe bitter Hij

(1) 1 Petr. V: 5.

(2) Joh. VI: 68.

leed in den hof, hoe Hij door Judas ver-
raden, door Petrus verloochend, door alle
zijne discipelen verlaten, van de eene vier-
schaar naar de andere gesleept, valsch be-
schuldigd, bespot, gegeeseld, met doornen
gekroond, door het volk verwenscht, door
den regter veroordeeld, zijn kruis droeg en
bijna onder hetzelfde bezweek, hoe Hij ver-
volgens aan het moordhout genageld, naakt,
behoefstig, hulpeloos, wegkrimpemde van
smartten, hing en gelasterd werd door de
omstanders, tot dat Hij eindelijk zijnen
geest in 's Vaders handen gaf, hoe Hij daar-
mede, in *onze* plaats, Gods gerechtigheid
vervulde en leed ter verzoening onzer zon-
den, hoe Hij dit vrijwillig, *uit liefde tot*
ons onwaardigen, wilde lijden, om ons tot
God te brengen (1). Wij moeten onze oogen
eerbiediglijk op het brood en deszelfs bre-
king, en op den beker des wijns vestigen,
als op de afbeelding van Jezus dood, welke
ons denzelven zinnelijk voorstelt en herin-
nert, en, zonder angstvallige redekavelin-
gen met ons zelve, zoeken te gelooven,
wanneer de dienaar, in Jezus naam, zegt:
dat is mijn ligchaam voor u verbroken,
mijn bloed voor u vergoten, zoeken aan te
nemen, *in eenvoudigheid onzer harten* (2)

(1) Men leze, behalve het Avondmaals Formulier,
VAN ALPHEN'S Mengelpoezij, bladz. 238.

(2) Hand. II: 46.

dat het niet alleen voor anderen, maar ook voor ons is, om God met dankbare blijdschap daarover te verheerlijken. Ons vorig zondig leven, onze diepe onwaardigheid, het onbegrijpelijke, dat God op ons in ontferming zoude nederzien, moeten ons niet blind maken voor de zichtbare en tastbare bewijzen zijner zondaarsliefde; welke ons het Avondmaal oplevert. Als iemand de sleutels van het gebouw en het geregtelijk bewijs in handen krijgt, behoeft hij niet langer te twijfelen of hij eigenaar van het huis geworden is, zoo ook niet, dat hij deel hebbe aan Christus, wanneer de Heer zelf hem daarvan de onderpanden geeft. Men zegge dan bij zich zelve: «zoo waarlijk als ik dit brood en dezen wijn aanneem en gebruik, zoo waarlijk geloof ik, Heer Jezus! dat Gij uw leven voor mij ontwaardigen hebt overgegeven, zoo waarlijk neem ik U thans aan, om op U te vertrouwen, in den weg van behoudenis genoeg te nemen en voortaan voor U te leven. Ik wil U liefhebben ô Heer! mijne sterkte! ik verbind mij aan uwe dienst; maak Gij mij slechts getrouw, om de wereld te verzaken en aan mijne verbindtenis te beantwoorden.»

III. Ziet, zoo gebruikt men het Avondmaal naar 's Heeren instelling, ter zijner vertroosting. Maar welke moet daarna onze *nabetrachting* zijn? Deze bestaat niet slechts daar-

in, dat men de prediking des Leeraars na het Avondmaal hoort, om straks weder alles te vergeten, — niet daarin, dat men meent genoeg gedaan te hebben met het gebruiken des Avondmaals en weder als te voren de zonde en de wereld dient. Neen, hetgene wij voor en bij het Avondmaal gehoord, gezien en betuigd hebben, moet ons in gedachten blijven. Dagelijks moeten wij onze keus en verbindtenis vernieuwen en door de herinnering van het gebroken brood ons geloof laten versterken. Komen wij in ongelegenheid en rampen, dan is het tijd zich door Gods genade in Christus en deszelfs Godverheerlijkend geduld onder zijn lijden, tot vertrouwen op den Hemelschen Vader en nederige onderwerping te laten bewegen. Worden onze wraakgierige, nijdige driften aangezet, wij moeten onzen toorn matigen en onzen naasten vergeven, omdat God in Christus ons zoo veel vergeven heeft. Komen er onreine, eerezuchtige, geldgierige, aardsche begeerlijkheden bij ons op, wij moeten dezelve genen tijd geven, om zich in ons gemoed te vestigen, maar, gedenkende aan onze dure verbindtenis, zeggen: *gy boozen! wijkt, opdat ik het gebod van mijnen Heer naauwkeurigmoge bewaren.* Moeten wij ons weder in de verstrooiingen der wereld begeven, het gevierde Nachmaal moet bij ons dien indruk nalaten, dat wij niet moedwillig zondigen,

tegen de minste zonde waken, alle verzoeken-
 kingen daartoe zorgvuldig vermijden (1).
 En, worden wij door het kwade zoo ligtelijk
 verrast, zondigen wij uit zwakheid en over-
 ijling, dan moeten wij, zoo ras mogelijk, in
 de schuld vallen, ons weder tot God bekeeren,
 geloovig aan de vergeving der zonden, die
 ons in het Avondmaal is verzekert. Komen
 er bedenkingen des ongeloofs, angstvallige
 zorgen voor de toekomst, of doodvrees bij
 ons op, wij moeten, door het gevierde Avond-
 maal gewapend, daartegen dapper strijden,
 om in het geloof te volbarden, ons hart nabij
 Christus houden de minste verkoeling van
 liefde, de minste ijverloosheid en nalatigheid
 in bidden, danken en waken schroomen, toe-
 zien dat wij der wereld niet gelijkvormig
 worden, *maar vergetende hetgene achter
 is, ons uitstrekken naar hetgene voor is en
 naar de volmaaktheid jagen* (2).

Niemand zegge: « welke moeilijke plig-
 ten! zoo kan ik nooit ten Avondmaal gaan!
 Wie is tot deze dingen bekwaam? het is
 dan beter, dat ik mij van het Nachtmal
 onthoude. ô Neen! De, u voorgeschrevene

(1) Tot het vermijden van verzoeken-
 kingen behoort, bij-
 voorbeeld, dat een liefhebber van den sterken drank
 niet noodeloos in of voor een wijnhuis gaat, een toorn-
 nige zich niet mengt in den twist, een gierige niet ge-
 meenzaam omgaat met gierigaards, een wellusteling alle
 aanloksele vermijdt. En zoo vervolgens.

(2) Philip. III: 12, 14.

pligtsbetrachting is tevens uwe zaligheid, en gij zijt er toe verbonden, ook buiten opzigt tot het Avondmaal. Het Avondmaal dringt er u alleen des te sterker toe, en maakt u de oefening te gemakkelijker. Als gij immer wilt zalig worden, dan moet het daartoe bij u komen, dat gij als een arm zondaar in den Heer Jezus wilt gelooven en aan zijne dienst u verbindt. Zoudt gij dan van het Nachtmal afblijven, om daarvan ontslagen te wezen? Wilt gij dan den Heer Jezus en deszelfs heil versmaden, ongetroost leven, rampzalig sterven? Wel, ik hope betere dingen van u! ô! Beseft toch, hoe genoegelijk uwe levensdagen in deze wereld, en, zelfs onder rampspoeden, zouden henenrollen, hoe gerust uw geweten, hoe blijmoedig uw sterven zou wezen, wanneer gij, niet slechts den naam eens Christens droegt, maar ook Jezus beeld vertoondet! Hetgeen ik u herinnerd heb, heb ik u voorgesteld, niet, opdat gij in eigene kracht zulks zoudt nakomen, maar in de kracht van Hem, die u daartoe zijnen Geest belooft. *Zoekt en gij zult vinden, klopt en u zal worden open gedaan, bidt en gij zult ontvangen, wederstaat den duivel en hij zal van u vlieden* (1). Laat u door dit alles niet van het Avondmaal terug houden, maar beschouwt die instelling van Christus als geschikt, om u daartoe op te leiden en daarin

(1) Matth. VII: 7, 8. Jac. IV: 7.

te versterken. Nadert op zijn bevel en met het oog op zijne genade, zoo zult gij hem welkom zijn, en boven bidden en denken ontvangen.

IV. Komt, mijne vrienden! laat mij, ten besluite mijner verhandeling, u nog *de oplossing van eenige overgeblevene gemoedsbezwaren mededeelen*, en dan mijn geschrift aan God die het alleen aan uwe harten heiligen moet, aanbevelen. Ik heb in het voorgaande, daar, waar ik het gevoegelijk oordeelde, reeds veel ter uwer opwekking en ter oplossing uwer bedenkingen gezegd, hetwelk ik niet zal herhalen. Er blijft echter nog het een en ander over, hetwelk ik, om mijne verhandeling volledig te maken, zal aanroeren.

1. Er zijn menschen die van het Avondmaal wegblijven, omdat zij geen Nachتماالس-kleed bezitten, omdat zij een afleidend beroep hebben, bij voorbeeld, dat van een soldaat of herbergier, omdat zij in treurige omstandigheden verkeeren, omdat zij binnen kort zullen huwelijken, of omdat zij geenen tijd hebben om uit hun huisgezin te gaan om de openbare godsdienst en het Avondmaal waar te nemen. Maar, ei lieve, welke nietige redenen! als men knap en zindelijk is in de kleederen, en daar zulks outbreekt, heerscht niet alleen armoede, maar ook luiheid en verwaarloozing van de pligten des

christendoms, welke verscheurde lompen doet dragen (1), als men maar zindelijk en rein is, heeft men geen ander gewaad noodig. Rijken en armen zijn leden van dezelfde gemeente, hebben dezelfde betrekking op Christus, *die arm geworden is om arme zondaren rijk te maken* (2), Hij, die aan 's Heeren tafel laag op den armen nederzag, zou zich daar schrikkelijk bezondigen. Wij komen niet ten Avondmaal, om daar met onze kleederen te pronken; dit zoude zelfs een gruwel voor God zijn. Gaan vele lieden, op sommige plaatsen, naar oud gebruik van deftige menschen, in het zwart ten Avondmaal, dit is echter geene Goddelijke instelling, maar hangt geheel af van elks eigene verkiezing en omstandigheden. Wereldsche pracht en onreinheid is alleen aan 's Heeren tafel aanstootelijk. Een afleidend beroep, wanneer het maar onzondig en geoorloofd is, of een druk huisgezin kan iemand niet doen terugblijven, die in zijn beroep zoekt God te vreezen en over zijne gebreken in hetzelfde bedroefd en verslagen is. Tijd heeft ieder, die maar den tijd zoekt, en er zijne zaken naar wil schikken; zelfs de teederhartige moeder kan welligt aan haren man, of eenen vertrouwden persoon, haar kroost overgeven, zoo lang zij noodig heeft om eens in de week de godsdienst,

(1) Spreuk. XXIII: 23, 24. (2) 2 Kor. VIII: 9.

en op den bestemden tijd het Avondmaal waar te nemen. En zoo min blijdschap als droefheid kan den christen verhinderen, gebruik te maken van eene plegtigheid, die geschikt is, om het hart aan God te verbinden, van zorgen te ontlasten, van dartelheid te spenen en in droefheid te vertroosten. Ei! blijf dan, om zulke nietige redenen, niet af van 's Heeren Avondmaal, maar gehoorzaamt zijne stem. Uwe redenen zijn immers dikwerf maar uitvlugten, om daarmede uw geweten eeniger mate gerust te stellen en u tegen anderen te verdedigen? Zij zijn niet veel beter dan die voorwendselen: » *Ik heb een akker gekocht, ik heb een wijf getrouwd*” waarmede de genoodigden tot het gastmaal, van hetwelk de Heiland spreekt (1), hun terugblijven zochten te verschoonen. Maar wat deed de gastheer? Hij noodigde anderen en vertoorde zich over de ongehoorzamen.

Ei! spiegelt u aan dezen en wordt wijs! Of, hebt gij in uwe armoede en beslommingen, in uwe gewigtigste omstandigheden van vreugde en droefheid, den Heer Jezus niet noodig? Zult gij, daar Jezus u roept in die beroeping en levensstand, in welke gij u bevindt, (2) zijne roepstem versmaden? Zult gij uw huwelijk niet met God beginnen, hoe

(1) Zie Luc. XIV: 16, 24.

(2) 1 Kor. VII: 20 verg. met Hand. X: 1, 7.

kunt gij dan daarover zegen hebben? Zult gij in uwe treurigheid uwe vertroosting niet bij den Heer zoeken, hoe zult gij dan vertroosting vinden? Ei, laat u dan door niets van zulken aard wederhouden van uwen pligt.

2. Anderen zijn er, die niet dan met *beschroomdheid* ten Avondmaal gaan, omdat zij vreezen het oordeel van menschen dat anderen zeggen zullen! « gaat deze en die ook al ten Avondmaal? Die jonge mensch, dien ik zo en zoo gekend heb? Is die ook al vroom en fijn geworden? Wij zullen eens zien, hoe hij zich houden zal? » Dikwerf is dat eene verkeerde opvatting, van grond ontbloot, waardoor men zich voor het Avondmaal laat slingeren. Men meent, dat men elks opletendheid naar zich zal trekken, en ziet! de spotters zijn veelal niet in de kerk, of worden gedrongen tot hoogachting voor de betrachtters van hunnen pligt, en tot schaamte over hun eigen verzuim. Maar gesteld, het wierd eens gezegd, wat dan? Zegt de Heer Jezus niet: *een iegelyk, die mij zal belijden voor de menschen, dien zal Ik ook belijden voor mijnen Vader, die in de Hemelen is; maar, zoo wie mij verloochend en zich mijnes geschaamd zal hebben voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor Mijnen Vader die in de Hemelen is* (1). En zullen wij dan de goedkeuring Gods en

(1) Matth. X: 32, 33.

Luc. IX: 26.

van Christus niet hooger achten dan die der menschen? Hoe zullen wij, in tijden van vervolging ons goed en bloed voor de christelijke godsdienst opofferen, wanneer wij dien geringen smaad van ligtzinnige kwaadsprekende lieden niet om zijnen wil verdragen? Moet het ons niet eene eer en voorregt zijn, gelijkvormig te worden aan Christus, die telkens gelasterd werd, als hij goed deed? Ons dus met de Apostelen verbljdende, wanneer wij *waardig geacht worden, om zijnen wil smaadheid te lyden* (1)? Het zedelijk bederf neemt dagelijks zoo toe, dat men reeds bespot wordt, wanneer men in de kerk komt, voor en na den maaltijd bidt, en het vloeken en het zweeren niet kan hooren. Zult gij dan, om sommige spotachtige lieden, die er zich eene eer in stellen ongodsdienstig te zijn, om die te behagen, al dat goede verzuimen, tegen u geweten handelen, ja uwe eeuwige zaligheid er voor opofferen? « Neen, (zegt gij,) maar als ik ten Avondmaal kom, zullen de menschen denken, dat ik vroom ben, en beter dan zij, terwijl dat toch niet waar is, en ik mij zelve daarvoor niet houde.» Dan, wij komen niet ten Avondmaal, gelijk gezien is, om daarmede te betuigen, dat wij vroom en bekeerd zijn; neen, wij belijden, door het waarnemen dezer plegtigheid, zondaren te wezen, die den Heer Jezus noodig heb-

(1) Hand. V: 41.

ben en gaarne door hem zalig willen worden. Nu, dat kunnen de menschen alleen met grond uit uwen gang ten Avondmaal van u besluiten, en daarvoor wilt gij immers wel bekend staan? Zorg maar daarvoor, dat gij u wacht voor *ergerlijke zonden* en als gij daaraan vast zijt, dat gij u dan van dezelve bekeert, opdat niemand naar waarheid kunne zeggen: « hij gaat ten Avondmaal, en hij blijft echter een vloeker, een misbruiker van Gods naam en dag, een wederspanning kind, een ontaard vader, een twistgierig, wraakzuchtig, onverzoenlijk mensch, een verwaarloozder van zijn huis, een dief, kwaadspreker, dronkaard. » Zoo kunt gij gerustelijk ten Avondmaal gaan en ware vrome menschen zullen u liefhebben en hoogachten.

5. « Ja maar » zegt mogelijk een ander « als ik ten Avondmaal kome, dan moet ik mij *tot een heilig leven verbinden*; en als ik dat niet nakome, is het voor mij erger, dan wanneer ik nooit ten Avondmaal was geweest; mijne verdoemenis zou zwaarder zijn, en de menschen zouden billijk mij voor eenen geveinsden houden, en hoe ligteljk kan ik door de zonde verleid worden! » Ongelukkige redenering! met evenveel grond zoudt gij kunnen zeggen: « laat mij maar *alle oefening in de Godsdienst, de openbare prediking en het bijbellezen nalaten*, dan zal mijne verdoemenis zeker zoo zwaar niet zijn;

want *de dienstknecht, die den wil des Heeren geweten en echter niet gedaan heeft, zal met dubbele slagen geslagen worden.*" Gevoelt gij zelve niet, dat deze redenering u eindelijk tot losbandigheid zou brengen? Zij is ook van allen grond ontbloot; want, wanneer men moedwillig Gode ongehoorzaam is, en die middelen versmaadt, welke God heeft verordend, om ons, als redelijke menschen, tot zijne dienst te brengen, zondigt men tegen betere overtuiging aan, en niet gelijk de heidenen, die den wil des Heeren niet gekend hebben, en hoe zwaar zal dan niet het oordeel zijn? Eene *moedwillige* onwetenschap verschoont niemand in een menschelijk gerigt, hoeveel minder dan voor Hem, die harten en nieren beproeft? Nooit moet men zich voorstellen verdoemd te zullen worden, dit brengt wanhoop en verharding te weeg. God heeft geenen lust in onzen dood, maar wel in ons leven en bekeering (1). Dit bevestigt het Avondmaal. Derhalve moet het besluit van den redelijken Christen zijn: « ik zal mij aan des Heeren dienst verbinden, in hope, dat ik deze verbindtenis zal houden, opdat ik de eeuwige verdoemenis ontvliede en zalig worde; » Zich ergens *plegtig* toe te verbinden is een aandrang te meer, om

(1) Ezech. XXXIII: 11. Joan. III: 16, 17.

die verbindtenis te houden. Nog eens, wij hebben ten tijde, wanneer wij ten Avondmaal komen, ons niet daarover te bekommeren, hoe wij onze verbindtenis *sullen* nakomen, God vordert dan slechts van ons, dat wij ons *met een opregt hart* aan Hem, bij aanvang of voortgang, verbinden. Daaraan te beantwoorden is eerst het werk der nabetrachting: dit moet terstond na het gebruik des Avondmaals onze zorg en toeleg zijn; anders zouden de beste christenen niet ten Nachtmaal kunnen gaan, dewijl niemand, hoe heilig ook, voor zichzelf kan instaan dat hij daarna niet, met David en Petrus, in groote zonden zal vallen. Wij verbinden ons, niet in eigene, maar in des Heeren kracht, en, wanneer wij nederig van onszelfen denken, waken, bidden en strijden tegen het kwaad, ons niet moedwillig op plaatsen en in gezelschappen van verzoeking begeeven, en Gods genade ter vergeving en heiliging inroepen, dan is God *magtig en getrouw, ons voor struikelen te bewaren en onstraffelijk te stellen voor zijne heerlijkheid en vreugde*. Hij is geen harde Heer, die maait, waar hij niet gezaaid heeft, maar, *gelijk zich een vader ontfermt over zijne kinderen, ontfermt zich de Heere over die, welke Hem vreezen; want Hij weet wat maaksel zij zijn. Hij is ge-*

dachtig dat zij stof zijn, en volbrengt zijn werk tot op zynen dag. (1) Niemand worde dan door deze schijnbare bedenking gehinderd om aan het Avondmaal Jezus dood te verkondigen.

4. Eindelijk zal ik nog opnoemen de bedenking van sommige godvruchtigen, « *dat zij sedert het vorige Avondmaal niet beter geworden zijn, dat zij, zonder het Nachتماال te gebruiken, troostrijke uitlatingen van Gods liefde hebben, dat zij veelal aan het Avondmaal niet genieten hetgene zij wenschten, dat zij zoo doodsch, gevoelloos van de tafel des Heeren opstaan, als zij er aankomen, en daardoor vrijheid hebben, om het van tijd tot tijd eens over te slaan.* » Vrijheid, om het Avondmaal des Heeren van tijd tot tijd te verzuimen kan geen regtgeaard christen, die volgens het Evangelie werkzaam is hebben, daar Christus gezegd heeft: *doet dit tot myne gedachtenis*, en het hem het grootste voorregt behoort te zijn, zich in de gelegenheid te bevinden, om die gedachtenis door het Avondmaal te vieren. Dat men niet beter geworden is sedert het vorige Nachتماال, wordt soms ten onregte gedacht, uit gebrek van bedachtzaam onderzoek, als mede door vordering in kennis der zonden, waardoor men, omdat men zich erger keurt dan te voren, ook zich erger waant te wezen,

(1) Jud. vs. 24. Ps. CIII: 13, 14. Philipp. I. 6.

ofschoon men inderdaad in heiligheid gevorderd is. Dikwijls echter is het eene treurige waarheid, die den christen vernederen en bedroeven moet; maar niet kan afhouden van eene plegtigheid, die hem Christus vergevende genade en het ootmoedig zondaarsgeloof in Hem, ter behoudenis predikt, dewijl die juist voor zijne behoeften is berekend, en hij, door Christus ongehoorzaam te zijn, althans niet heiliger zal worden. Neen, in zoodanig geval behooren wij ten Avondmaal te gaan, *gedenkende, waarvan wy uitgevallen zijn, ons bekeerende om de eerste werken te doen* (1). Troosterijke uitlatingen van Gods liefde te hebben, wanneer men tegen het uitdrukkelijk bevel van het Evangelie, met beter weten handelt, schijnt iets te zijn, hetwelk men zichzelve opdringt en waarmede men zich bedriegt. Ik zoude hierop toepassen het gezegde van Paulus: *ziet! de satan verandert zich in een' engel des lichts* (2). Dit althans is zeker, dat God geen blijk van goedkeuring geven zal op versmading zijner bevelen en op eïgendunkelijke Godsdienst. Dat men aan het Avondmaal niet geniet hetgene men hoopt, komt dikwijls, omdat men aan het Nachmaal iets vreemds en ongewoons zoekt. Verstandige christenen, die aan het Avondmaal zich bepalen tot Christus verzoenend lijden

(1) Openb. II: 5. (2) 2 Kor. XI: 14. *of hul (1)*

en sterven, die, middelijk daarvan, versterking des geloofs en gewaarwordingen van liefde tot hunnen Zaligmaker wachten, komen zelden ongezegend terug, tenware zij door hunne omzwervende gedachten zich van dit hoofdoogmerk des Avondmaals laten aftrekken, waarover zij zich naderhand voor God vernederen.

Ziedaar, beminde lezer! hetgene ik u omtrent het Avondmaal des Heeren wilde herinneren. Mag dit, onder den Goddelijken zegen, aan u nuttig zijn, ter uwer opwekking en besturing, omtrent die eerwaardige plegtigheid, zoo wel als ter bestrijding van wangevoelens en misbruiken daaromtrent, ik zal mij zeer verblijden. Lees en herlees het daartoe met aandacht. Onderzoek zelf, of hetgene ik u schrijf niet des Heeren geboden zijn! Bid vuriglijk, dat God het aan uw hart zegene! Zie daar mijn wensch en bede! God schenke u daartoe zijnen Heiligen Geest, en doe u eens aanzitten aan het Avondmaal van de bruiloft des Lams hierboven! — Het zij zoo!

*Bij M. WIJT & ZONEN, Drukkers van het Nederlandsche
Zendinggenootschap, worden ook uitgegeven
de navolgende Kleine Stukjes.*

1. Evangelische herinneringen aan Kranken.	à 15	Ct.
2. Over het nuttig Kerkgaan.	- 10	"
3. Over het doen van Belijdenis.	- 10	"
4. Een woord voor menschen, die niet ter kerk kunnegaan.	- 10	"
5. Het Christendom beschaamd door Heidenen.	- 10	"
6. Evangelische herinneringen aan Bedroefden.	- 22½	"
7. Evangelische herinneringen aan Vaders en Moeders.	- 20	"
8. Een woord aan Vaders en Moeders over den Doop.	- 05	"
9. Over het allerbeste Boek.	- 20	"
10. Onderwijs over het Bijbellezen.	- 15	"
11. Levensgeschiedenis van den grootsten Man.	- 25	"
12. Iets over het Avondmaal.	- 15	"
15. Opwekking tot de huisselijke Godadienst.	- 20	"
14. Zamenpraak tusschen drie Vrienden over de Wedergeb.	- 07½	"
15. Het leven van William Kellij.	- 15	"
16. Drie zamenspraken tusschen een' Leeraar en een' Huism.	- 15	"
17. Het dorp Eerenhoef, tot vorigen welvaart hersteld..	- 25	"
18. Het nadeel van het bij de straat loopen der kinderen	- 20	"
19. Waarschuwing tegen de Ontucht.	- 50	"
20. Iets voor herstelden uit krankheid.	- 20	"
21. Iets voor Gevangenen.	- 45	"
22. Geschenk der Christelijke liefde voor kinderen	- 52½	"
23. Geschenk voor Lidmaten der Christelijke kerk.	- 25	"
24. Heb ik wel genoeg voor de Eeuwigheid?	- 20	"
25. Tweede Geschenk der Christelijke liefde voor kinderen	- 25	"
26. Voor Dienstboden.	- 25	"
27. Over de Feesten.	- 15	"
28. Iets voor Armen.	- 10	"
29. Jezus, de geneesmeester van zieken.	- 13½	"
30. Evangelische Herinneringen aan oude Lieden.	- 22½	"
31. Verzameling van leerz. brieven en opwekkende verhalen	- 20	"
32. Opwekking tot weltevredenheid.	- 20	"
33. Een goed woord aan Christen-ouders over de opvoeding	- 20	"
34. Franke, de kracht des Geloofs.	- 15	"
35. Schets van het leven van Afrikaner.	- 10	"
36. Waarschuwing tegen het Kwaadspreken.	- 10	"
37. Iets over de Zelfkennis.	- 20	"
38. Een woord van onderrigt en troost in Sterfhuizen.	- 25	"
39. Men doet niet, wat men kan.	- 17½	"
40. Vriendelijke raad aan zwaarmoedigen.	- 25	"
41. Waarom word ik niet beter?	- 25	"
42. Wie zijn, hier op aarde, de gelukkigste menschen?	- 20	"
43. Gedenk te Sterven.	- 25	"
44. Het Voorbidden, een pligt der Christelijke liefde.	- 17½	"
45. Opwekking tot getrouwe deelneming in het Maan- delijksche Gebed.	- 27½	"
46. Troostwoord voor Christenen, in alle wederwaardigheden.	- 17½	"
47. Bijbelsch Leesboek voor Kranken.	- 00	"
48. Iets uit het leven van Felix Neff, Pred. der Waldensen.	- 28	"

*Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN,
zijn mede te bekomen de volgende Kleine Stukjes.*

No.		
1.	Noodzakelijkheid der kennis van Jezus Christus	à 10 Ct.
2.	Het geluk van God tot zijnen Vriend te hebben.	- 15 "
3.	Het waar geluk, geschetst in drie gesprekken.	- 15 "
4.	Van Eijk, iets over de Bekeering.	- 40 "
5.	» » over de Sacramenten.	- 10 "
6.	» » over de Regtzinnigheid.	- 45 "
7.	» » voorbeelden van Vroegbekeerden.	- 40 "
8.	» » bij de nitdeeling des Bijbels.	- 05 "
9.	Jezus, de ware Zondaarsvriend.	- 10 "
10.	Een boekje voor menschen, die het niet willen lezen	- 05 "
11.	De godvruchtige Krijgsmann.	- 10 "
12.	Iets over het Vloeken.	- 05 "
13.	Hartelijke opwekking en welmeenende raad.	- 10 "
14.	De weg des Heils, in zestien korte voorstellen.	- 20 "
15.	De godvruchtige Zecman.	- 20 "
16.	Een woord tot bemoediging.	- 07½ "
17.	Iets over de Vereeniging.	- 15 "
18.	Jonathan de Baggerman.	- 10 "
19.	Franke, heilige en veilige weg.	- 05 "
20.	Overdenking over het Wederzien.	- 10 "
21.	Ernstige gedachten over de Eeuwigheid.	- 07½ "
22.	Raadgevingen. Wenken. Middelen.	- 10 "
23.	Leven en Sterven van een vroeg godvreesend Dochtertje	- 20 "
24.	Onderwijs om zalig te worden.	- 05 "
25.	Het boerenmeisje.	- 02½ "
26.	Jozef.	- 10 "
27.	Schets van Jezus leven.	- 15 "
28.	Vrolijk uitzigt van een 96 jarigen grijsaard.	- 20 "
29.	De goede Moeder.	- 20 "
30.	Th. Hoog, over de vroege Godzaligheid.	- 20 "
31.	— — — — — opleiding van het Nageslacht.	- 25 "
32.	Gedachten van een oud Godgeleerden.	- 30 "
33.	Hogendorp, ootmoed voor God.	- 50 "
34.	Wonderbare oogbeschouwing.	- 40 "
35.	Resler, over de Gezangen.	- 15 "
36.	Een boekje voor menschen om den Bijbel te lez. de 25 Ex.	- 25 "
37.	Konigdruppen uit de Steenrots Jezus Christus.	- 20 "
38.	Lessen der wijsheid voor alle Christenen.	- 25 "
39.	Een zestiental beknopte Preekjes.	- 12½ "
40.	Leven en bekeering van vrouw Langerveld.	- 10 "
41.	Th. van der Groe, zaligmakend Geloof.	- 60 "
42.	Kort Begrip der christelijke religie.	- 10 "
43.	Bekeeringsgeschiedonissen en Sterfbedden.	- 50 "
44.	Spiegel der goddelijke voorzienigheid.	- 25 "
45.	Leven van Mevrouw Paterson.	- 10 "
46.	Gesprekken en Overdenkingen over des Heilands lijden	- 35 "
47.	idem, idem, (tweede Stukje)	- 55 "
48.	idem, idem, (derde Stukje)	- 55 "
49.	idem, idem, (vierde Stukje)	- 40 "
<hr/>		
A.	Blesk, de Schoorsteenveger.	à 10 Ct
B.	Nimmer te Laat.	- 10 "
C.	Nimmer te Vroeg.	- 10 "
D.	De kracht van de Godsdienst.	- 10 "
E.	De Ondejaars-avond.	- 10 "

A 2421370

Gedrukt en te bekomen bij M. WIJT & ZONEN,
à 10 cents, bij wie mede wordt uitgegeven:

1. Levensgeschiedenis van Peter Lohbeck, tweede druk, naar het Hoogduitsch,	15 Ct.
2. De Welbestede Stuiver, of de Bijbels der arme Negers, tweede druk; naar het Engelsch.	10 „
5. De Wever uit Welsh, tweede druk; naar het Engelsch.	07½ „
4. De kleine bewoner van het Auvergnésche gebergte; naar het Engelsch.	10 „
5. Arme Sara; of de Indiaansche Vrouw, tweede druk, naar het Engelsch.	07½ „
6. De Jonge Hutbewoonster, derde druk; naar het Engelsch.	22½ „
7. Buitengewone Opwekking onder de kinderen in Elberfeld, tweede druk.	05 „
8. De Iersche Boer, naar het Engelsch.	10 „
9. Elizabeth Cunningham; eene ware Geschiedenis, tweede druk.	20 „
10. Geschiedenis van John Robins, de Matroos.	10 „
11. Uitbreiding van de Parabel der vijf wijze en vijf dwaze Maagden.	10 „
12. Het leven van Kolonel Jacob Gardiner.	17½ „
13. De Stroopers Dochter.	10 „
14. De Bode met goede tijding.	15 „
15. Jansje Allan.	15 „
16. Zonderlinge tusschenkomst der Voorzienigheid.	07 „
17. Levensbericht van Amelia Gale.	10 „
18. Sara Hill, de leerling van de Zondagschool.	15 „
19. De Geschiedenis van Mary Smith.	12½ „
20. De Dorps-Predikant.	10 „
21. De Waarheid en uitwerkselen van het Evangelie.	10 „
22. Kracht des Geloofs, bij treffende beproeving.	10 „
23. Herman de Houthakker.	12½ „
24. De laatste uren van John Cowper.	10 „
25. Het einde van den tijd.	10 „
26. Wat God bewaart, is wel bewaard.	15 „
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij te doen? Wat behoort gij te worden?	10 „
28. De Weérhaan van het Kasteel.	12½ „
29. Eben-Haëzer, in Latakko.	10 „
30. Eenige berigten van Indiaansche Bekeerlingen.	10 „
31. De Christen-Feesten, een onderwijs ter vervulling van 's menschen voornaamste behoeften.	05 „
32. Verhaal van twee reizende Predikers.	07½ „
33. De Tijd en de Keuwigheid.	10 „
34. Kort en heilzaam berigt, aan allen, die begeerte hebben om zalig te worden.	10 „
35. Levensloop van Johan Cocnraad Ter Linden.	07½ „
36. Een Beroep op het Hart.	12½ „
37. Trekken uit het leven eens Landmans in den Elsass, uit het Hoogduitsch.	10 „

